

A Magyar Nyelvjárások 50. kötete elé

A Magyar Nyelvjárások 50. számát tartja kezében a tisztelt olvasó. A magyar nyelvstudomány nagy múltú folyóirataihoz képest a félszázadik évfolyamhoz érkezés nem tekinthető ugyan különleges eredménynek, ez az esemény mégis arra készítette a szerkesztőket, hogy elgondolkozzanak a kiadvány mai helyzetén, visszatekintsenek a múltjára, és a szokásosnál alaposabban foglalkozzanak a jövőjével is.

A Magyar Nyelvjárások ötven kötetéhez hozzá kell számítani persze azt a hatot is, amely Magyar Népnyelv címen ennek elődjeként jelent meg. Ezt a sorozatot mint az akkor megalakult Magyar Népnyelvkutató Intézet évkönyvét Csűry Bálint, a debreceni egyetem neves professzora indította útnak 1939-ben. Az évkönyvvel elsősorban a magyar népnyelv „búvárlatának” kívánt fórumot teremteni, mivel úgy látta, hogy ez a tudományterület, amely Európa más országaiban oly számos és szép eredményt ért el, nálunk igencsak gyámolításra szorul. Úgy vélte — s ezt ma sem gondoljuk másképpen —, hogy ha a magyar nyelv elemzése során „tudományos vizsgálatainkban helyes eredményhez akarunk jutni, nemcsak a nyelvelmékek és a nyomtatott források vallomásait kell figyelembe venni, hanem az élő népnyelv adatait is” (Magyar Népnyelv 1 [1939]: 4).

A kiadvány első köteteiben a népnyelvi tematika valóban szinte kizárólagos jelenlétet élvezett, ám a szerkesztés feladatát Csűry sajnálatosan korai halála miatt tőle átvevő — s az egyetemi katedrán is az ő munkáját folytató — Bárczi Géza már az első általa jegyzett kötetben is jelezte írásának címével (A városi népnyelv kérdéséhez. Magyar Népnyelv 3 [1941]: 70–85), hogy a hagyományosan nem feltétlenül a nyelvjárások közé sorolt élőnyelvi alakulatok vizsgálata is szorosan beletartozik a lap érdeklődési körébe. A profil ilyen irányú kitágítását mutatta a következő számban közzétett tanulmánya is (Jegyzetek a budapesti népnyelvről. Magyar Népnyelv 4 [1942]: 71–89).

A háborús évek megjelenési nehézségeit követően Bárczi Géza a kiadványt — bizonyára a korabeli ideológiai viták hatásától sem teljesen függetlenül — Magyar Nyelvjárások címen indította újra. Az ezt követő évtizedekben a kötet évenként történő kiadása nem volt mindig éppen zökkenőmentes, a rendszeres megjelenést főképpen anyagi gondok nehezítették. Az 1990-es évek elejétől fogva azonban folyamatosan napvilágot látnak az egyes kötetek, noha az időbeli rendszeresség megtartását a finanszírozás meglehetősen esetleges volta továbbra is jelentősen megnehezíti.

Bárczi Géza Debrecenből való távozását követően a kiadvány szerkesztője volt Kálmán Béla, Papp István, D. Bartha Katalin és Sebestyén Árpád. Közülük ketten látták el hosszabb ideig a szerkesztés feladatait: Kálmán Béla 1953 és 1985, Sebestyén Árpád pedig 1966 és 1999 között gondozta a sorozat köteteit. Az utóbbi bő évtizedben pedig a Magyar Nyelvtudományi Tanszék oktatói (Nyirkos István, Hoffmann István, Kis Tamás, Tóth Valéria és Dobi Edit) szerkesztették a Magyar Nyelvjárásokat.

A Magyar Nyelvjárások évkönyvként indult ugyan útjára — a legutóbbi évekig viselte is a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Évkönyve megjelölést —, ám a kezdetektől fogva a folyóiratokra jellemző állandó rovatszerkezettel jelent meg. A tanulmányok mellett a nyelvjárási adatközlések és az ismertetések egyetlen számból sem hiányoztak, de köszöntők, megemlékezések, beszámolók is sűrűn helyet kaptak a kiadványban.

A tanszék mint kiadó mindig nagy figyelmet fordított arra, hogy a Magyar Nyelvjárások a szakemberek minél szélesebb köre számára elérhető, hozzáférhető kiadvány legyen. Ezt a célt szolgálja az egyes kötetek folyamatosan történő on-line közzététele is: jelenleg a Magyar Nyelvjárások 1995 után megjelent évfolyamai a 32. számtól kezdődően digitális formában is letölthetők a folyóirat honlapjáról (<http://mnytud.arts.klte.hu/mnyj/mnyj.php>). A Debreceni Egyetemi és Nemzeti Könyvtár munkatársai dolgoznak a korábbi köteteknek és a Magyar Népnyelv egyes számainak a digitalizálásán is, így rövidesen a teljes sorozat elérhetővé válik a világhálón is.

Az ötven évfolyam természetét megítélni nem a szerkesztők feladata, még akkor sem, ha az ott megjelent anyagnak a nagy része számukra is csupán tudománytörténeti vonatkozásokat testesít meg anélkül, hogy személyes emlékeket, kapcsolatokat hívna elő. Néhány tárgyyszerű adat bemutatása azonban aligha tükrözhet túlzott elfogultságot: álljon itt tehát néhány mennyiségi mutató!

A Magyar Nyelvjárások ötven kötete több mint 11 000 oldal terjedelemben jelentetett meg tudományos közleményeket. Hasábjain csaknem 700 tanulmány, közel 300 ismertetés, mintegy 130 nyelvjárási adatközlés és több mint 50 egyéb témájú írás látott napvilágot, 295 szerző tollából.

Általános jelenség, hogy azok a tudományos fórumok, amelyek szorosan kötődnek egy-egy intézményhez — úgy, ahogyan a Magyar Nyelvjárások is kötődik a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékéhez —, az ott működő kutatók számára egyúttal fontos publikációs színteret is biztosítanak. A Magyar Nyelvjárások esetében is megszokott dolog, hogy a tanszék oktatóinak tudományos eredményei közül számos közlemény e folyóiratban látott napvilágot. Az itt publikálók magas száma azonban már önmagában is jelzi azt, hogy a folyóiratban távolról sem csak a debreceni nyelvészek írásai jelennek meg: összességében nagyobb részt tettek ki a Debrecenhez közvetlenül nem kötődő kollégák dolgozatai. Ezt a megoszlást mi, a lap jelenlegi szerkesztői a továbbiakban is fel-

tétlenül kívánatosnak tartjuk, mivel a nyitottságot egyúttal a minőség fontos feltételének is tekintjük. A szakmai színvonal biztosítékának gondoljuk azt is, hogy a folyóirathoz beérkező írásokat szigorú, független lektoráltatásnak vetjük alá.

A Magyar Nyelvjárások debreceni kötődése természetesen a fentiek mellett is mindig hangsúlyos volt. Ezt jelzi az is, hogy a folyóirat számaiként jelentek meg a magyar nyelvvel foglalkozó kiemelkedő debreceni nyelvészeket a 70. születésnapjukon köszöntő tisztelgő kötetek. A Papp István, Kálmán Béla, Sebestyén Árpád, Jakab László, Nyirkos István tiszteletére született írások így ma is könnyen megtalálhatók a folyóirat egy-egy kötetében. A Magyar Nyelvjárások újabb emellett — korábbi hagyományokat is folytatva — rendszeresen, éves beszámolók formájában tudósít a Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének az életéről is.

Amint azt indulásakor már a címével is jelezte a kiadvány, érdeklődésének homlokterében a magyar népnyelv, a magyar nyelvjárások kutatása állt. Az idő haladtával e mellett a kutatási terület mellett egyre újabbak és újabbak jelentek meg a folyóirat tematikájában. Ez a változás természetesen adódik a tudományos érdeklődésnek s ezzel együtt magának a nyelvtudomány belső szerkezetének a folyamatos módosulásából. Az elmúlt bő fél évszázad során előtérbe került számos újabb kutatási területnek a Magyar Nyelvjárások — más folyóiratokhoz hasonlóan — a lehetőségeihez mérten igyekezett teret adni.

Ezek közül a kutatási területek közül érthető módon azok a diszciplínák kaptak rendre nagyobb hangsúlyt, amelyek a folyóiratot gondozó debreceni magyar nyelvészeti tanszék profiljában is meghatározónak számítottak. Az utóbbi tíz év köteteinek tanulmányai — összesen 166 írás — színes tematikát mutatnak: a dolgozatok egyötöde névtani témát tárgyalt, nagy többségük történeti aspektust érvényesítve, 15%-uk pedig a magyar nyelv történetének valamely kérdését vizsgálta. A dolgozatok további 15%-a a dialektológia és a szociolingvisztika tárgykörében íródott. A tanulmányoknak tehát mintegy a fele a fenti tudományterületeket érinti. Ha ezekhez hozzászámítjuk a lexikológiai és a stilisztikai, illetve a szövegtani tárgyú munkákat, akkor azt látjuk, hogy ezek együttesen az itt publikált tanulmányok háromnegyed részét teszik ki.

E sokféleség láttán felmerül a kérdés, hogy vajon nem befolyásolja-e mindez hátrányosan a folyóirat arculatát. A Magyar Nyelvjárások korábbi tematikus egyneműsége valóban eltűnt ugyan, de úgy gondoljuk, egyfajta homogenitás ma is jellemzi a folyóiratot: olyan írásoknak igyekszik fórumot biztosítani, amelyek az empirikus nyelvészet vizsgálati módszereit követik. Ezzel a törekvéssel a Magyar Nyelvjárások valójában az egykori alapítók szándékait folytatja és valószínűsíti meg a mai megváltozott tudományos környezetben.

Az idők változtával módosultak az egyes rovatok belső arányai is. Az első és a második 25 évfolyam írásait összevetve megállapítható, hogy felére csökkent a nyelvi adatközlések száma, ráadásul ezek jellege is megváltozott: korábban a

szövegközlések voltak nagy többségben, a hangrögzítési technikák fejlődése azonban érthető módon fokozatosan háttérbe szorította ezeket, s a helyükre főképpen lexikológiai, onomasztikai tárgyú adatközlések kerültek. A második időszakban csaknem a duplájára nőtt viszont a közreadott tanulmányok száma, s jóval több recenziót is közöltek a lap szerkesztői.

A fenti változások következtében felmerült az a probléma is, hogy a Magyar Nyelvjárások címe ma már nem fejezi ki pontosan a folyóirat érdeklődési területét. Ez kétségtelenül igaz ugyan, ám a hagyományokhoz való kapcsolódást, a folytonosság hangsúlyozását mégis fontosabbnak gondoljuk, mint a megnevezésben is megmutatkozó, a tematikára utaló pontosságot, amit egy esetleges módosítás esetén is folyton felülírna a tudomány változása, fejlődése.

Abban a reményben bocsátjuk tehát újtára változatlan címmel és a korábbi törekvéseknek is megfelelő célokkal a Magyar Nyelvjárások jubileumi, 50. kötetét, hogy folyóiratunk a továbbiakban is fontos fóruma maradhat a magyar nyelvtudományi kutatásoknak.

Hoffmann István